Topic :

A study on the problems of Primary Education with Special reference to Golakganj Block

To

The Department of Education
Chilarai College,Golakganj.

Guided by-

TARANI KANTA BISWAS
Associate Professor
& Head of the Department,
Department of Education,
Chilarai College, Golakganj

Submitted by-

SUSMITA SARKAR
B.A.6th Sem.
Roll No. UA-201-164-0145
Regd. No. 20033804 of 2020-21
Department of Education,
Chilarai College, Golakganj

Topic :

A study on the problems of Primary Education with Special reference to Golakganj Block

চিলাৰায় মহাবিদ্যালয়

* বিদ্যয়া তু প্ৰমুচ্যতে *

স্থাপিত : ১৯৭৩ ইং

গোলকগঞ্জ (অসম)

To,

The Department of Education
Chilarai College,Golakganj.

31/05/23

Guided by- 25/5/23

TARANI KANTA BISWAS
Head of the Department,
Department of Education,
Chilarai College, Golakganj

Submitted by-

SUSMITA SARKAR
B.A.6th Sem.
Roll- UA-201-164-0145
Regd. No. 20033804 of 2020-21
Department of Education,
Chilarai College. Golakganj

CERTIFICATE

This is to certify that the project entitled, **"A study on the problems of primary education with special reference to Golakganj Block"** is bonafied record of independent investigation done by **Susmita Sarkar**, under my supervisior, submitted to the Department of Education, Chilarai College, Golakganj in partial fulfillment for the degree of Bachelor of Arts in Education and that the project has not preiviously formed the basis for the award of any degree, diploma. A associate ship, Follow ship and my other title.

I wish her all success in life.

Date : 25/5/23

Place : Chilarai College, Golakganj

Supervisor

25/5/23

Tarani kanta Biswas

Teacher in-charge

Department of Education

Chilarai College, Golakganj

ACKNOWNLEDGEMENT

At the outset heartfelt gratitude and respect of highest order I must offer my acciaimed supervisor Tarani kanta Biswas, Assistant Professor of Department of Education, Chilarai College, Golakganj for his consistent inspiration and motivation, valuable suggestions and illuminating guidance at different stages throughout of my work, she is my source of motivation, It was a great pleasure for me to work under his supervision.

I express my gratitude to Tarani Kanta Biswas, Head of the Department and other faculity members for their valuable suggestions, encouragement and advice from the time to time which helped me a lot to enrich study.

I offer special thanks to my friends who helps me a lot in conducting the work of the study and to my respondents who spared their valuable time in the course of the study and their. confidential information with me without which I could never been able to see the project in the from.

Date : 25-0[illegible]-23

Place : Chilarai College, Golakganj

Susmita Sarkar

Susmita Sarkar

CONTENTS

Page no -

CHAPTER-1

01. Introduction. 1 - 3
1.01 Need and importance of the Study. 4 - 7
1.02 Description of the Study area. 8 - 11
1.03 Objective of the Study. 12 - 13
1.04 The hypothesis. 14 - 15
1.05 Delimination of the Study. 16 - 17

CHAPTER-2

2.01 Meaning of the review of related literature. 18 - 20

2.02 Importance of review of related literature. 21 - 23

2.03 Objectives of review of related literature. 24 - 26

2.04 Review of related literature or analysis of the reviews. 27 - 31

CHAPTERS -3

3.01 Methodology. 32 - 33

3.02 Tools used for data collation. 34 - 37

3.03 Sources of data. 38 - 40

CHAPTER-4

Analysis and interpretation of the Study. 41 - 53

CHAPTER-5

Concluding observations and suggestions. 54 - 59

CHAPTER-1

01. Introduction

জন্মৰ পৰা ৬ বছৰ বয়স সময় জীৱনৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ সময়। সেয়েহে এই সময়খিনি শিশুক শিক্ষা প্ৰদান কৰিব লাগে। এই সময়খিনিত প্ৰদান কৰা শিক্ষাই হ'ল প্ৰাথমিক শিক্ষা। এই শিক্ষাক আনুষ্ঠানিক শিক্ষাৰ ভিতৰত অন্তৰ্ভুক্ত কৰা নহয় যদিও শিশুক আনুষ্ঠানিক শিক্ষাৰ বাবে এই শিক্ষাই প্ৰস্তুত কৰি তোলে। এই শিক্ষা ব্যৱস্থাত শিশুসকলৰ সৰ্বাংগীন বিকাশ সাধনত গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হয়। শিশুৰ সৰ্বাংগীন বিকাশ সাধনৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ শিক্ষকসকলে গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে। শিক্ষকসকলে বিভিন্ন কৌশলৰ সহায়ত শিশুক বিদ্যালয়ৰ শিক্ষা লাভৰ বাবে অভিপ্ৰেৰিত কৰিব লাগে। বিকাশৰ প্ৰথম পৰ্যায়ৰ শিশুসকলক শিক্ষাদান কৰিবলৈ হ'লে শিক্ষক সকলো প্ৰশিক্ষণ প্ৰাপ্ত হোৱাটো আৱশ্যকীয়। অৰ্থাৎ প্ৰাথমিক স্তৰৰ শিক্ষাৰ বাবে শিক্ষকসকলৰ

শিক্ষা দিয়াটো প্ৰয়োজনীয় ।

এই প্ৰাথমিক শিক্ষা দুই ধৰণৰ । এটা হ'ল প্ৰাক্-প্ৰাথমিক আৰু আনটো প্ৰাথমিক পৰ্যায় । প্ৰাক্-প্ৰাথমিক পৰ্যায় আৰম্ভ হয় শিশুৰ জন্মৰ পৰা ৬-বছৰ বয়স লৈকে আৰু প্ৰাথমিক পৰ্যায় আৰম্ভ হয় ৬ বছৰ বয়সৰ পৰা ৮/৯ বছৰ বয়সলৈ । এই সময়ছোৱাত শিশুৰ দৈহিক, মানসিক বিকাশ সাধন হয় । এই প্ৰাথমিক পৰ্যায়ত শিশুক খেল-ধেমালি-ৰ মাজত শিক্ষা প্ৰদান কৰা হয় । এই পৰ্যায়ত শিশুসকলক শিক্ষা প্ৰদান কৰা হয় মাতৃভাষাৰ যোগেদি ।

বৰ্তমান সময়ত চৰকাৰী নিৰ্দেশ মতে 1.K.m মিজত পিজত এটাকে এল.পি স্কুল থাকিব লাগে । কিন্তু কেতিয়া কেতিয়াবা 1.K.m দূৰত্বত 2/3 টা এল.পি স্কুল দেখা যায় আৰু কেতিয়াবা দেখা যায় যে 2/3 K.m দূৰত্বত এটা প্ৰাথমিক বিদ্যালয় দেখা নাযায়,

তেতিয়া ছাত্র- ছাত্রীৰ বাবে অসুবিধাৰ সৃষ্টি হয়। প্ৰাথমিক পৰ্যায়ত শিশুক শিক্ষা দিয়া হয় মাতৃভাষাৰ যোগেদি। বিশেষকৈ প্ৰাক্-প্ৰাথমিক পৰ্যায়ত।

1.01 : Need and importance of Study (অধ্যয়নৰ প্ৰয়োজনীয়তা আৰু গুৰুত্ব)

আমি জানো যে প্ৰাথমিক শিক্ষা হ'ল শিশু শিক্ষাৰ ভেটি। মহাত্মা গান্ধীৰ মতে " ৫ বছৰৰ ভিতৰত যিমান কথা শিকাব পাৰি জীৱনৰ বাকী জোৰাত তাক সম্ভৱ নহয়"। গতিকে আমাৰ সমাজৰ শিশুসকলক ভৱিষ্যত সমাজত একোজনকৈ যোগ্য নাগৰিক হিচাপে গঢ় দি তোলাৰ বাবে প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ প্ৰয়োজনীয়তা কেতিয়াও অৱহেলা কৰিব নোৱাৰি। প্ৰতিজন অভিভাৱক, শিক্ষক আৰু সমাজৰ ব্যক্তিসকলে প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ প্ৰতি দৃষ্টি দিব লাগে যাতে এই পৰ্যায়ৰ ফুলবিলাক দিনক দিনে আগুৱাই যাব পাৰে। চৰকাৰে প্ৰতিজন শিক্ষকক প্ৰশিক্ষণ দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে যাতে সিহঁতে

উন্নয়ন বিশিষ্ট পাঠদান কৰিব পাৰে। মাতৃসকলেও নিজৰ সন্তানক সময়মতে স্কুললৈ পঠোৱাৰ ইতিবাচক মনোভাব গঢ় দি তুলিব লাগে। শিক্ষক সকলে শিক্ষাৰ্থীৰ বয়স আৰু প্ৰয়োজনীয় ভাৱ ওপৰত ভিত্তি কৰি মনোবিজ্ঞান ভিত্তিক পাঠদান কৰি শিশুৰ জন্মগত ক্ষমতাসমূহ বিকাশত গুৰুত্ব দিব লাগে। প্ৰতিজন শিশু বেলেগ বেলেগ বিকাশৰ সম্ভাৱনীয়তা লৈ পৃথিৱীলৈ আহে, শিক্ষকে তাক নিৰীক্ষণ কৰি ব্যক্তিগত পাৰ্থক্যৰ প্ৰতি দৃষ্টি ৰাখি বিকাশ কৰি তুলিব পাৰিলে ভৱিষ্যতে মানৱ সম্পদৰ বিকাশ সম্ভৱ হৈ উঠিব।

ব্যক্তিক সাক্ষৰতা প্ৰদান কৰাই হৈছে প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ প্ৰথম প্ৰয়োজনীয়তা। শিশুক সাক্ষৰতা দান কৰাৰ উপৰিও প্ৰাকৃতিক তথা সামাজিক

পৰিৱেশৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰয়োজনীয় জ্ঞান-অভিজ্ঞতা প্ৰদানৰ ব্যৱস্থা প্ৰাথমিক স্কুলত কৰা হয়। শিক্ষাৰ মানদণ্ড উন্নত কৰিবৰ বাবে সৰ্বপ্ৰথমে প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ত শিশুসকলক শিক্ষাৰ গুণগত আৰু পৰিমাণগত দুয়োটা দিশৰে বিকাশ সাধন কৰি তুলিব লাগে, যাতে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে সিঁহতৰ ভৱিষ্যত জীৱন সুন্দৰ কৰি তুলিব পাৰে। সেই ব্যৱস্থা প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ে কৰিব লাগে।

সাধাৰণ জ্ঞান, স্বাস্থ্য ৰক্ষাৰ জ্ঞান, প্ৰকৃত পাঠদান আদি বিষয় প্ৰাথমিক স্তৰৰ শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ প্ৰয়োজনীয় দিশ। প্ৰাথমিক স্কুলৰ বিষয়িক অৱস্থা নিম্নমানৰ হোৱাৰ ফলত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে স্কুল ত্যাগ কৰা, শিক্ষা অসমাপ্ত কৰি নিৰক্ষৰতাৰ সংখ্যা বৃদ্ধি কৰি অহাটো স্বাভাৱিক ঘটনা। গতিকে প্ৰাথমিক স্কুলৰ এনে অসমস্যা সমাধানৰ সমুচিত উপায়

যিহে স্কুলৰ বৈষয়িক অৱস্থা উন্নত আনৰ-
কৰি তোলা। সেয়েহে প্ৰাথমিক বিদ্যালয়
সমূহ বৰ্তমানৰ লগত সংগতি ৰাখি
বৈষয়িক অৱস্থা উন্নত কৰি তোলাটো
অতি প্ৰয়োজনীয় বা গুৰুত্বপূৰ্ণ।

1.02. Description of the study area.

(অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰৰ বিৱৰণ)

মোৰ অধ্যয়নৰ অন্তৰ্ভুক্ত

ঠাইখনৰ নাম হ'ল গোলকগঞ্জ ।

গোলকগঞ্জ হ'ল ভাৰতৰ অসম ৰাজ্যৰ ধুবুৰী জিলাৰ এক অৱস্থিত চহৰ। ধুবুৰী জিলাৰ অন্যতম ঐতিহাসিক স্থান গোলকগঞ্জ। গোলকগঞ্জ 26.10°N 89.83 E ত অৱস্থিত। গোলকগঞ্জৰ গড় উচ্চতা 45 মিটাৰ (148 ফুট), গোলকগঞ্জ জিলা সদৰ ৰ পৰা 20 কিলোমিটাৰ দূৰত অৱস্থিত। গোলকগঞ্জ গঙ্গাধৰ নদীৰ পূৰ্বফালৰ তীৰত অৱস্থিত আৰু তাৰে পৰা ভাৰত-বাংলাদেশ সীমান্ত প্ৰায় 5 কিলোমিটাৰ। গোলকগঞ্জৰ পাৰ্শ্ববৰ্তী চহৰ আৰু গ্ৰামৰ প্ৰধান বাণিজ্যিক স্থান। ইয়াৰ মাটিবোৰ উৰ্বৰ ।

সেহতৰ 2001 চনৰ লোক পিয়ল মতে গোলকগঞ্জ চহৰৰ জনসংখ্যা হ'ল 7612 জন। তাৰে ভিতৰত পুৰুষ 54% আৰু মহিলা 86%। গোলকগঞ্জৰ সাক্ষৰতাৰ হাৰ 63%। এই চহৰৰ কথিত ভাষা হ'ল গোৱালপাৰীয়া।

ব্ৰিটিছ পৰিদৰ্শনৰ অধীনত 1901 চনত ব্ৰিটিছ চৰকাৰ কৰ্তৃক নিৰ্মিত এটা পুৰণি ৰেল-কাম-ৰোড ব্ৰিজ (অব্যৱহৃত) হৈ আছে। গোলকগঞ্জ ৰেলৱে ষ্টেচনত গোলকগঞ্জ চহৰৰ কেন্দ্ৰস্থলত অৱস্থিত যিটো ব্ৰিটিছৰ দ্বাৰা 1905 চনত পূৰ্ববংগ বিভক্তিৰ আগতে নিৰ্মিত হৈছিল। ৰেলৰ পৰিসেৱা পুনৰায় 2011 চনৰ পৰা আৰম্ভ কৰা হৈছে আৰু বৰ্তমান প্ৰতিদিন গুৱাহাটী আৰু ধুবুৰীৰ ভিতৰত, শিলিগুড়ী আৰু ধুবুৰীৰ ভিতৰত, বঙাইগাওঁ আৰু নিউ জলপাইগুড়িৰ ভিতৰত

আন্তঃনগৰ ৰেল চলাচল কৰি আছে। ৰূপসী বিমান বন্দৰ আমাৰ নিকটতম বিমানবন্দৰ গোলকগঞ্জৰ পৰা 15 Km দূৰত।

গোলকগঞ্জ চহৰখনত বিভিন্ন জন জাতি - জনজাতিৰ মানুহ বসবাস কৰে। বেলেগ বেলেগ মানুহে বেলেগ বেলেগ জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰে। তদুপৰি ইয়াৰ স্থায়ী বসবাস কৰা মানুহৰ জীৱিকা হৈছে কৃষি। ইয়াত কৃষি জীৱিকাৰ মানুহৰ লগতে শিক্ষক, পুলিচ আদিৰ মানুহৰ বসতি আছে।

মানুহৰ ঘৰত দিন - হাজিৰা কৰা আদি কাম কৰি জীৱন নিৰ্বাহ কৰে। এই অঞ্চলৰ অতি কম সংখ্যক লোক চৰকাৰী চাকৰি কৰি জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰে। এই অঞ্চলৰ মানুহৰ জনমূৰি আয় একেবাৰে কম, সেয়েহে এই অঞ্চলটো অনুন্নত অঞ্চল হিচাপে পৰিগ - নিত হৈছে।

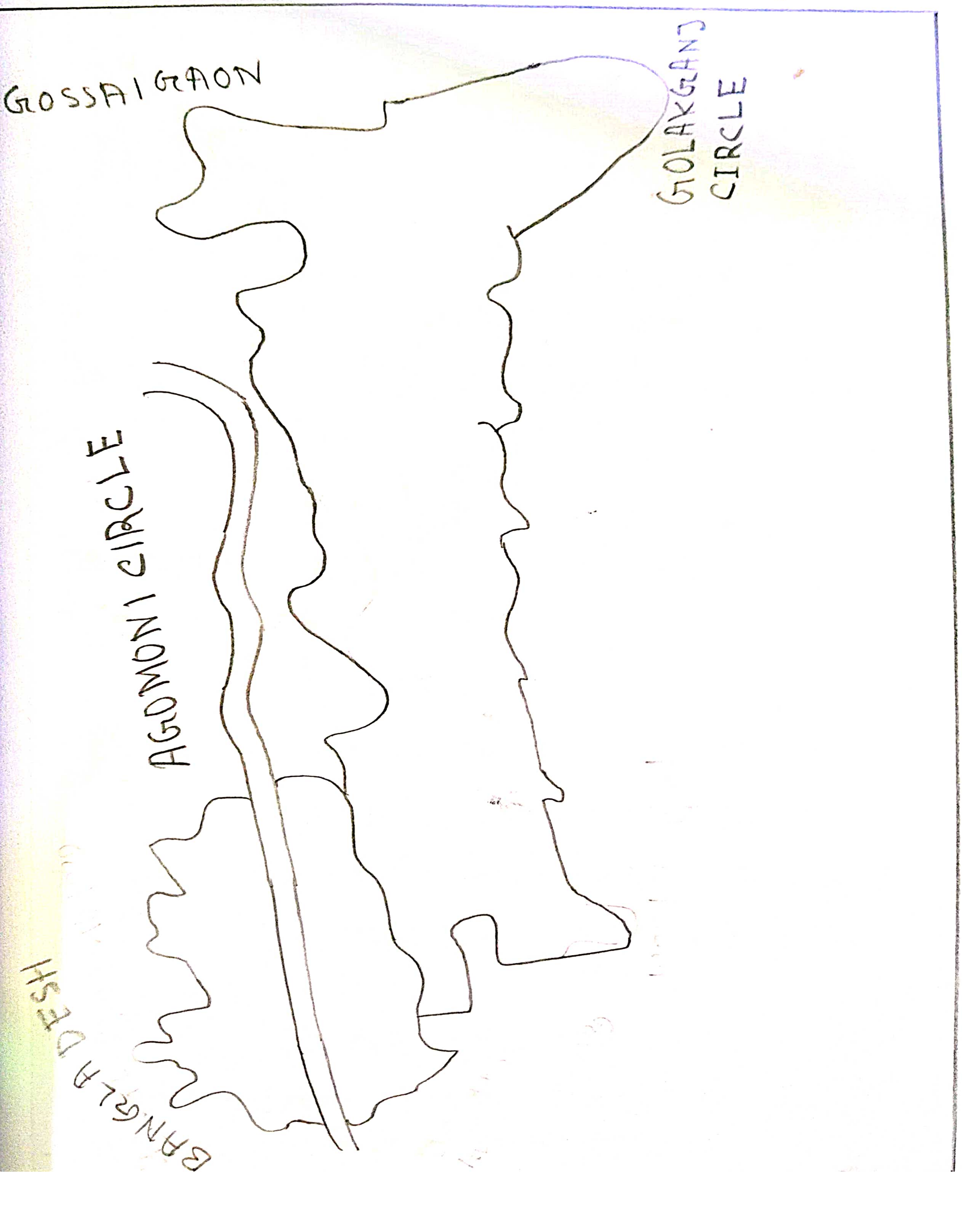
GOSSAIGAON
GOLAKGANJ CIRCLE
AGOMONI CIRCLE
BANGLADESH

1.03. Objective of the study
(অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য)

Golakganj Block ৰ অন্তৰ্গত প্ৰাথমিক স্কুলৰ সমস্যা সমূহ অনুসন্ধান কৰাটোৱেই হ'ল এই অধ্যয়নৰ মূল উদ্দেশ্য। এই অধ্যয়নৰ প্ৰধান উদ্দেশ্যবোৰ সম্পৰ্কে তলত উল্লেখ কৰা হ'ল-

(i) অধ্যয়নৰ প্ৰকল্পটোৰ জৰিয়তে বিদ্যালয়ৰ বিষয়িক অৱস্থাৰ বুজ লোৱা।

(ii) বিদ্যালয়ত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ উপস্থিতিৰ দিশ অধ্যয়ন কৰা।

(iii) অভিভাৱকৰ আৰ্থ সামাজিক, অৰ্থনৈতিক দিশৰ বুজ লোৱা।

(iv) মধ্যাহ্ন ভোজনৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰা।

(v) বিদ্যালয় শিক্ষাৰ সময়সূচী আৰু ইয়াৰ কাৰ্যকাৰীতাৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰা।

(vi) শিক্ষকৰ লগত অভিভাৱকৰ সম্মিলনৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰা।

(vii) ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ শৈক্ষিক অগ্ৰগতিৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰা।

(viii) ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ শৈক্ষিক দিশৰ কৃতকাৰ্যতা আৰু অকৃতকাৰ্যতাৰ কাৰণ বিচাৰ কৰা...

- যতাৰ কৃত লোৱা।

1.04 The hypothesis.

(পূৰ্বানুমান)

পূৰ্বানুমান হৈছে এনে এক ধাৰণা বা বিৱৰণ। যিহেতু পূৰ্বৰ ধাৰণা, কল্পনা, আদিয়ে এজন গৱেষকক গৱেষণা কাৰ্যত নিয়ন্ত্ৰিত তত্ত্বাৱধানেৰে আগবঢ়াই নিয়ে সেই ধাৰণাবোৰৰ সমষ্টিকে গৱেষণাৰ পূৰ্বানুমানৰ ধাৰণা বুলি কোৱা হয়।

বিজ্ঞানসিদ্ধ পদ্ধতিৰে এক মৌলিক পৰিক্ৰমিত পৰ্যালোচনা কৰাৰ পৰিবৰ্তে, এটা গৱেষণা সম্পূৰ্ণ হোৱাৰ আগতে অনুমান কৰি লোৱা হয়। এটা পূৰ্বৰ ধাৰণা সাধাৰণতে অস্থায়ী বিৱৰণ হয়। কোনো এটা গৱেষণা কৰাৰ আগতে সেই টোৰ বিষয়ে আগতীয়াকৈ কিছুমান পূৰ্বানুমান কৰি লোৱা হয়।

প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ সমস্যা

অধ্যয়নকালৰ আগতে প্ৰাথমিক বিদ্যা-লয়ৰ দিশৰ বিষয়ে পৰ্যানুমান কৰি-লোৱা হ'ল -

(i) বিদ্যালয়ৰ বিষয়িক অৱস্থা উন্নত নহয়।

(ii) বিদ্যালয়ৰ সুবিধাবোৰ উন্নত মানৰ নহয়।

(iii) অভিভাৱকৰ আৰ্থ-সামাজিক দিশ ইমান উন্নত দেখা নাযায়।

(iv) ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ উপস্থিতিৰ-হাৰ কম।

(v) বিদ্যালয়ৰ শৈক্ষিক দিশ অধ্যয়ন কৰোঁতে সমস্যা দেখা যায়।

(vi) শিক্ষাৰ্থীৰ কৃতকাৰ্যতা আৰু অকৃতকাৰ্যতাৰ হাৰ নিম্ন।

1.05. Delimination of the study :-

(অধ্যয়নৰ সীমা নিৰ্ধাৰণ)

বিষয় বা অধ্যয়নৰ সীমাবদ্ধতা বুলিলে প্ৰস্তাৱিত বিষয়টোৰ বাবে কেনেকোৱা ধৰণৰ সীমা নিৰ্ধাৰণ কৰা হৈছে তাক বুজায়। সময়ৰ নাটনিৰ বাবে গৱেষণা কাৰ্যত সকলো বিষয় বিশ্লেষণৰে সামৰি লোৱা অসম্ভৱ। সেয়ে হে গৱেষণাৰ কাৰ্যত কিছু কিছু দিশত বিশ্লেষণক সীমাবদ্ধ কৰি লোৱা হয়।

উক্ত গৱেষণাটোত গৱেষকে অধ্যয়নটোৰ কিছু দিশত সীমাবদ্ধতা অৱলম্বন কৰিছে, সেই সীমাবদ্ধতা সমূহ গৱেষকে তলত দাঙি ধৰিছে —

(1) এই অধ্যয়ন কেৱল Golakganj Block ৰ অন্তৰ্গত সীমাবদ্ধ।

(ii) অধ্যয়নটো কেৱল প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ মাজতে সীমাবদ্ধ।

(iii) এই অধ্যয়নটো প্ৰাথমিক স্কুলৰ বিষয়িক অৱস্থাৰ মাজতে সীমা-বদ্ধ।

(iv) নিৰ্বাচিত কৰা স্কুল কেইখনেহে এই অধ্যয়নটো সমৰ্থন কৰিব লাগিব।

CHAPTER-2

2.01. Meaning of the review of Related literature. (বিষয়ৰ সৈতে সংগতি থকা সাহিত্যৰ পুনৰী-ক্ষণৰ অৰ্থ)

সাহিত্যৰ পুনৰীক্ষণ হ'ল এটা বিষয়ৰ ওপৰত আগতীয়াকৈ প্ৰকাশ হোৱা সাহিত্য এটাৰ বিৱৰণ। এটা সাহিত্যক পুনৰীক্ষণ গৱেষক আৰু শ্ৰোতাৰ প্ৰশ্নৰ অধীনত থকা বিষয়ৰ বিদ্যমান জ্ঞানৰ এটা সাধাৰণ চিত্ৰ প্ৰদান কৰে। এটা ভাল সাহিত্যৰ পুনৰীক্ষণ তেতিয়া হয় যেতিয়া নিশ্চিত কৰিব পাৰি যে এটা সঠিক গৱেষণাৰ প্ৰশ্ন সোধা হয় আৰু এটা সঠিক তাত্ত্বিক কাঠামো বা গৱেষণা পদ্ধতি বাছি লোৱা হৈছে। সুনিৰ্দিষ্টভাৱে ক'বলৈ গ'লে এটা সাহি-ত্যৰ পুনৰীক্ষণৰ প্ৰাসংগিক সাহিত্যৰ সফল অংশৰ মাজত

বর্তমানৰ অধ্যয়ন স্থাপন কৰিবলৈ আৰু পাঠকৰ কাৰণে প্ৰসংগ সৰবৰাহ কৰিব। এই বিলাক ক্ষেত্ৰত পুনৰীক্ষণসমূহ সাধাৰণতে গৱেষণাৰ পদ্ধতি আৰু ফলাফল বিভাগ বিলাকে আগত থাকে।

সাহিত্য পুনৰীক্ষণ এক প্ৰকাৰৰ পৰ্যালোচনা নিবন্ধ হ'ব পাৰে, এইটো অৰ্থাত এটা সাহিত্য পুনৰীক্ষণ হল এক পাণ্ডিত্যপূৰ্ণ গৱেষণা পত্ৰ যিটো বৰ্তমানৰ জ্ঞানক উপস্থাপন কৰে যিটো উল্লেখযোগ্য ফলাফলৰ সাজেৰে এটা নিৰ্দিষ্ট বিষয়ৰ তাত্ত্বিক আৰু পদ্ধতিগত অৱদান আছে। সাহিত্য পুনৰীক্ষণবোৰ গৌণ উৎস আৰু নতুন বা মূল পৰীক্ষামূলক গৱেষণাৰ প্ৰতিবেদন নকৰে। সাহিত্যৰ পুনৰীক্ষণ প্ৰায় প্ৰত্যেকটো শিক্ষাগত ক্ষেত্ৰৰ গৱেষণাৰ এক ভিত্তি। গৱেষণা প্ৰকল্প বা দীৰ্ঘ প্ৰবন্ধৰ এক বিভাগ

বা অংশ গঠন করে। যিয়ে সমুক্ত ক
এইটো এটা স্বতন্ত্র গৱেষণাৰ অংশ হিচাপে
সেটো আৰু মূল্যায়ন কৰিব পৰা যায়।
এই সাহিত্য পুনৰীক্ষণ
পৰিচালনা এক নতুন তদন্ত কৰাৰ আগতে
এক নিৰ্দিষ্ট ক্ষেত্ৰত বৰ্তমানৰ গৱেষণাৰ
লগত বুজাপৰাৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰে।

2.02 Importance of review of Related literature (বিষয়ৰ লগত সংগতি থকা সাহিত্যৰ অধ্যয়নৰ প্ৰয়োজনীয়তা

RRL হ'ল এক আনুষ্ঠানিক কঠিন প্ৰক্ৰিয়া য'ত এক নিৰ্দিষ্ট প্ৰকল্পৰ বিষয়ে অৱগত হ'ব পৰা যায়। ই হ'ল এক প্ৰক্ৰিয়া যাৰ সহায়ত অন্য ব্যক্তিয়ে প্ৰকল্পৰ বিষয়ে জানিব পাৰে আৰু প্ৰকল্পৰ বিষয়ে অগ্ৰগতি লাভ কৰিব পাৰে। ইয়াৰ জৰিয়তে প্ৰকল্পৰ দোষ ত্ৰুটিবোৰ জানিব পৰা যায় অৰ্থাৎ গৱেষক সকলে নিজ প্ৰকল্পৰ সবল আৰু দুৰ্বল দিশৰ বুজ লৈ নিজ ক্ৰিয়াত অগ্ৰগতি লাভ কৰি উঠিব পাৰে আৰু প্ৰকল্প - টোৰ নিৰ্দিষ্ট অৱস্থালৈ গতি কৰিব পাৰে। প্ৰকল্পৰ অগ্ৰগতিৰ বাবে RRL ৰ বিষয়ে বিশ্লেষণ কৰা দৰ্

ফলফোৰ আহৰণ কৰা, বিভিন্ন খণ্ডত বিভক্ত কৰা, মূল্যায়ন কৰা, সামগ্ৰীৰ ব্যৱহাৰ আদিৰ বিষয়ে অৱগত হোৱাৰ বাবে RRL ৰ প্ৰয়োজনীয়।

আৰু কিছুমান প্ৰয়োজনীয়তা তলত উল্লেখ কৰা হ'ল —

(i) ভৌতিক বিজ্ঞান, প্ৰকৃতি বিজ্ঞান, সমাজ বিজ্ঞান, শিক্ষা আৰু মানবীয় বিষয় আদি RRL ৰ দ্বাৰা (প্ৰভাৱিত) বিকাশ লাভ কৰে।

(ii) যি প্ৰকল্পৰ কাৰ্য আগতে সম্পন্ন হৈছে তাৰ বিষয়ে সম্যক জ্ঞান দিয়ে।

(iii) গৱেষক সকলক অনুঃনিৰীক্ষণ কৰাৰ ক্ষমতা বিকশাই তোলে। নিজৰ বুদ্ধি বিবেক প্ৰয়োগ কৰি প্ৰকল্পটো আগবঢ়াই নি যাব পাৰে।

(iv) কোনো গৱেষণা বা প্ৰকল্প কাৰ্য্যৰ পৰিকল্পনা আৰু পৰিচালনা কৰিবলৈ এই স্তৰ প্ৰয়োজনীয়।

(v) সাহিত্যৰ পুনৰীক্ষণে গৱেষণা বা প্ৰকল্প অধ্যয়নৰ পৰা পোৱা তথ্যৰ অনুৰূপ নকল কৰাটো পৰিহাৰ কৰিব পাৰে।

(vi) সাহিত্যৰ পুনৰীক্ষণে প্ৰকল্পকৰ্তাজনক প্ৰয়োজন অনুসৰি পূৰ্বানুমানিক ধাৰণা গঠন কৰাত সহায় কৰাৰ উপৰিও ইয়াৰ নিয়মো বান্ধি দিব পাৰে।

সৰ্বশেষত ইয়াকে ক'ব পাৰি যে এই স্তৰটোৱে প্ৰকল্প কাৰ্যত পথ প্ৰদৰ্শক হিচাপেহে কাম কৰে।

2.03. Objectives of Review of Related literature. (বিষয়ৰ লগত সংগতি থকা সাহিত্যৰ পুনৰীক্ষণৰ উদ্দেশ্য)

যিকোনো গৱেষণা কাৰ্য সম্পাদন কৰাৰ বাবে RRL অতি প্ৰয়োজনীয় দিশ। গৱেষণাকাৰ্যৰ বাবে আগতে সেই বিষয়ে কৰা গৱেষণাৰ দিশ সমূহ ভালদৰে চাই-চিতি লোৱাৰ প্ৰয়োজন। গৱেষণাত প্ৰয়োজন হোৱা তথ্য- পাতি, আহিলা পাতি আদিৰ বিষয়ে RRL ৰ অতি প্ৰয়োজন যাৰ অবৰ্তমান গৱেষণা কাৰ্য পৰিকল্পনা হ'ব নোৱাৰে।

তলত RRL ৰ কেইটামান উদ্দেশ্য তলত উল্লেখ কৰা হ'ল -

(1) গৱেষকক অৰ্ধানুমান আৰু প্ৰকল্পৰ উদ্দেশ্যৰ বিষয়ে অৱগত কৰোৱা।

(ii) প্রকল্পের নির্দিষ্ট অনুযায়ী পদ্ধতি ব্যবহার করা।

(iii) গবেষণার সীমাবদ্ধতার বিষয়ে অবগত করা।

(iv) গবেষকের তথ্য সংগ্রহ করার বিষয়ে সন্ধান দিয়ে। প্রাথমিক আর মাধ্যমিক তথ্য সংগ্রহ বিষয়ে অবগত করোয়া।

(v) পুনরীক্ষণ পদ্ধতিগুলির ব্যবহারের সম্বন্ধে ইংগিত দিয়ে।

(vi) গবেষকে নিজ গবেষণা কার্য চলাই যোয়ার বাবে উৎসাহ প্রদান করা।

(vii) পূর্ববর্তী গবেষক সকলে লাভ করা ফলাফল আরু ইয়ার প্রয়োগ সম্পর্কে অবগত করোয়া।

(viii) কোনে ধরণের নমুনা, পদ্ধতি, পরিসংখ্যা, অধ্যয়নর অঞ্চল

ইয়াৰোপৰি পূৰ্বৰ গৱেষণাৰ বাহিৰেও নতুন গৱেষণাত সহায় কৰাটো RRL ৰ উদ্দেশ্য ।

2.04. Review of related literature or analysis of the reviews. (বিষয়ৰ সৈতে সংগতি থকা সাহিত্যৰ পুনৰীক্ষণ অথবা পূৰ্ব গৱেষণাৰ বিশ্লেষণ):-

প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ সমস্যা সমূহৰ বিষয়ে এই অধ্যয়নটোৰ লগত জড়িত পূৰ্ব গৱেষণাৰ বিশ্লেষণ আৰু পৰ্যালোচনা অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ। এই অধ্যয়ন প্ৰস্তাৱিত বিষয়টোৰ উদ্দেশ্যসমূহ নিৰ্ণয়ত সহায়ক। উপৰোক্ত অধ্যয়নৰ লগত মিল থকা গৱেষণাৰ পূৰ্ব অধ্যয়ন নিৰ্ভৰ কৰে। এতেকে এই অধ্যয়নটোৰ লগত সম্বন্ধ থকা সীমিত আলোচনা বা গৱেষণা কাৰ্যৰ বিষয়ে তলত চমুকৈ আলোচনা কৰা হ'ল -

"Operation Black Board Scheme" অনুসৰি - অতি কমেও দুজন শিক্ষক প্ৰতিখন প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ত

থাকিব লাগিব । আৰু ছোৱালী এগৰাকী মহিলা হ'ব লাগে । শিক্ষণ-শিকন প্ৰক্ৰিয়াৰ বাবে ন্যূনতম আ-সুবিধা বিদ্যালয়ত থাকিব লাগে । বিদ্যালয়ত মেৰামতি আৰু নিৰ্মাণ, অহল-বহল শ্ৰেণী কোঠা, খেলা-ধূলা আৰু শিক্ষণ-শিকন সঁজুলিৰ যোগান ধৰা আদিও ই আঁচনিৰ উল্লেখযোগ্য পৰিকল্পনা আছিল ।

'নতুন ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতিয়ে (1986) প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ অপচয় ৰোধ কৰি সকলো শিশুৱে যাতে বিনামূলীয়া আৰু বাধ্যতামূলক প্ৰাথমিক শিক্ষা ১৪ বছৰ বয়সলৈকে জাতি, বৰ্ণ, ধৰ্ম, ভাষা নিৰ্বিশেষে লাভ কৰিব পাৰে তাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে । প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ এক শ্ৰেণীত ছাত্ৰ-ছাত্ৰী নাৰাখি, মূল্যায়ন পদ্ধতি আৰু নিদানমূলক শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ যোগেদি ওপৰৰ শ্ৰেণীলৈ উত্তীৰ্ণ কৰাৰ নীতি গ্ৰহণ কৰিব লাগে । শিশুক দৈহিক শাস্তি দিব নালাগে । বিদ্যালয়ৰ সময় আৰু

বন্ধৰ দিন আদিও উপযুক্তভাৱে নিৰ্ধাৰণ কৰিব লাগে। প্ৰাথমিক স্তৰত শিশুকেন্দ্ৰিক আৰু ক্ৰিয়া - কলাপ-ভিত্তিক শিক্ষা পদ্ধতি গ্ৰহণ কৰিব লাগে।

গৱেষক এম. আলিয়ে হাজো অঞ্চলৰ প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ দুৰ্বল স্থিতিৰ বিভিন্ন কাৰণ সমূহ আৰু ইয়াৰ বিকা-শৰ উপায় সমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছিল। হাজো অঞ্চল কাম-ৰূপ জিলাৰ ভিতৰত শিক্ষাত পিছপৰা এটা অঞ্চল। এই অঞ্চলৰ প্ৰাথমিক শিক্ষাই এতিয়াও উপযুক্ত বিকাশৰ দিশলৈ আগবাঢ়ি আহিব পৰা নাই। এই অঞ্চলৰ প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ দুৰ্বল স্থিতিৰ বিভিন্ন কাৰণসমূহ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল -

(ক) অভিভাৱকসকলৰ নিজৰ লৰা - ছোৱালীৰ শিক্ষাৰ প্ৰতি থকা উদাসিন মনোবৃত্তি।

(ঘ) এই অঞ্চলত বিডপাৰা জাতিৰ মানুহৰ সংখ্যা প্ৰায় ৬০%। হৈছে, এই ব্যক্তিসকল প্ৰতিয়াও - মাছ-মঙ্গহ, কাঠ-পিতলৰ বাচন-বৰ্তন তৈয়াৰ কৰা ক্ষেত্ৰত নিয়োজিত হৈ আছে আৰু নিজৰ সন্তান সকলোকে এই ব্যৱসায় অন্দহত সৰু অৱস্থাৰ পৰা নিয়োগ কৰা দেখা যায়।

(ঙ) মানুহ সকলো শিক্ষিত নহয় যাৰ বেয়ালী সন্তানক শিক্ষা দিয়াৰ প্ৰতি তেওঁলোক উদাসীন।

গৱেষক 'আব্দুল আহমেদে' অসমৰ বৰপেটা জিলাৰ চৰ অঞ্চলৰ প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ সমস্যাৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰিছিল। এই অধ্যয়নৰ দ্বাৰা গৱেষকে চৰ অঞ্চলৰ প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ কেতবোৰ সমস্যাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছে। চৰ অঞ্চলৰ সাক্ষৰতাৰ হাৰ তুলনামূলকভাৱে অন্যান্য অঞ্চলতকৈ কম। দৰিদ্ৰতাই এই অঞ্চলৰ মানুহক পিষ্ট কৰিছে।

আশেপাশে চৰকাৰৰ ফালৰ পৰাও এই অঞ্চলৰ শিক্ষাৰ উন্নয়নৰ বিষয়ে ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা হোৱা নাই। এই অঞ্চলৰ প্ৰাথমিক শিক্ষাগত শিক্ষণীয় আহিলাৰ অভাৱ, সহ-পাঠ্যক্ৰমিক কাৰ্যাৱলীৰ অভাৱ, অস্বাস্থ্যকৰ পৰিবেশ, স্ত্ৰী শিক্ষাৰ প্ৰতি অৱহেলা আদি এনে একুৰি সমস্যাই এই অঞ্চলৰ শিক্ষাক পিছপৰাই ৰাখিছে।

ওপৰত উল্লেখ কৰা প্ৰসংগ সমল কেইটাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি ক'ব পাৰি যে উল্লেখিত সমস্যাটো বিভিন্ন দিশেৰে পৰ্যালোচনা কৰি আগবঢ়াই দিবলৈ পৰবৰ্তী পৰ্যায়ত সুবিধা গ্ৰহণ কৰিছে। সেয়েহে প্ৰকল্প কাৰ্য কৰিবলৈ প্ৰসংগ সমলৰ প্ৰয়োজনীয়তা যথেষ্ট আছে।

CHAPTER-3

3.01. Methodology

গৱেষণা প্ৰকল্প এটাৰ বাবে সংগ্ৰহ কৰা তথ্যসমূহৰ বাবে উপযুক্ত অধ্যয়নৰ পদ্ধতি নিৰ্ণয় কৰাটো এটা গুৰুত্বপূৰ্ণ কাৰ্য ।

গৱেষণা পদ্ধতি আচলতে শিক্ষা-মূলক গৱেষণাৰ পৰ্যানুমান কৰিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয় । এটা ভাল অভিকল্পিত পদ্ধতিয়ে গৱেষণাটোক নিৰ্ভৰযোগ্যতা আৰু বৈধতা প্ৰদান কৰে । গৱেষণা অভিকল্পিত পদ্ধতিয়ে প্ৰশ্নাৱলী সামাজিকতাৰ পৰ্যবেক্ষণ সমীক্ষা সৃষ্টি কৰা হয় ।

গৱেষণাৰ কৰ্মপদ্ধতি ও গৱেষ-কে সমস্যাটোৰ চিনাক্তকৰণ কৰাৰ-পৰা শেষ সিদ্ধান্তত উপনীত হোৱাৰ সকলো প্ৰক্ৰিয়া অন্তৰ্ভুক্ত কৰে । এই অৱস্থাত গৱেষণা এটা সফলৰূপে সম্পূৰ্ণ কৰিবলৈ গৱেষকে কিদৰে তাৰ কাম ৰেখা আগবঢ়াব দাতি

ধৰা হ'ল -

সঠিক পৰিকল্পনাই প্ৰকল্পৰ যোগান উদ্দেশ্যত উপনীত হোৱাত সঠিক পৰামৰ্শ যোগান ধৰে। গৱেষণা এটাৰ ক্ষেত্ৰত পৰিকল্পনা হ'ল প্ৰকল্পৰ ব্যৱহাৰ কৰা পদ্ধতি। যাৰ যোগেদি তথ্য সংগ্ৰহৰ বাবে নমুনা আহিলা আদি বিশ্লেষণাৰে অৱলম্ব-ন কৰা হয়।

প্ৰকল্পৰ উদ্দেশ্যলৈ দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰিবলৈ গৱেষকে সমীক্ষা পদ্ধতি আৰু নমুনা বাচনি পদ্ধতি নিৰ্বাচন কৰিছে। বৰ্ণনামূলক সমীক্ষা পদ্ধতিয়ে বৰ্তমানত কি কি আছে তাৰ ওপৰত বৰ্ণনা আৰু ব্যাখ্যা নমুনা বাচনি পদ্ধতিৰ যোগেদি বৰ্তমানৰ পৰিস্থিতিৰ কিছুমানৰ নমুনা সংগ্ৰহ কৰা হয়। আৰু সেই নমুনাবোৰৰ ভিত্তিত গৱেষকে প্ৰকল্পৰ বিষয়ে কিছুমান বিচাৰ বিশ্লেষণ কৰে। আৰু অধ্যয়নটোত সমীক্ষা পদ্ধতি প্ৰয়োগৰ দ্বাৰা বৰ্তমান পৰিস্থিতিৰ দৃশ্যমান অৱস্থাটোৰ সঠিক ব্যাখ্যা আগবঢ়াবলৈ তথ্য সংগ্ৰহ কৰা হয়। এই পদ্ধতিৰ দ্বাৰা মাথোঁ তথ্য সংগ্ৰহ কৰি বিশ্লেষণ ব্যাখ্যা অথবা প্ৰতিবেদনেই প্ৰস্তুত নকৰে ই ভৱিষ্যতৰ পৰিস্থিতিৰ লগত প্ৰত্যাহ্বান মোকাবিলা কৰাৰ তথ্যও যোগান ধৰে।

3.02. Tools used for data collection (তথ্য সংগ্ৰহৰ সঁজুলি)

গৱেষকে গৱেষণাৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় আহিলা গৱেষণাৰ বিষয়বস্তুৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে। উচ্চখাপৰ গৱেষণাত অৰ্থাৎ প্ৰতিমানীকৃত আহিলা ব্যৱহাৰ কৰা হয়। আহিলা ব্যৱহাৰৰ দ্বাৰা গৱেষণাটোত প্ৰয়োজন হোৱা তথ্য সংগ্ৰহ কৰা হয়। গৱেষকে কেতিয়াবা অপ্ৰতিমানীকৃত আহিলা ব্যৱহাৰ কৰে। গৱেষণাৰ বিষয়, অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰ, সময় আৰু গৱেষণাৰ উদ্দেশ্যৰ ওপৰত আহিলা প্ৰয়োগ নিৰ্ভৰ কৰে। আহিলাসমূহ ব্যৱহাৰ কৰোঁতে গৱেষকে আহিলা সমূহৰ সুবিধা-অসুবিধা আৰু প্ৰাসংগিকতাৰ ওপৰত বিশেষ গুৰুত্ব দিব লাগে।

গৱেষণাৰ অন্তৰ্ভুক্ত আহিলাটো

গৱেষণাৰ অসংক্ষিপ্ত তথ্য সংগ্ৰহত কি কাৰণত ব্যৱহাৰ কৰা হ'ব সেই বিষয়ে ব্যাখ্যা আগ বঢ়াব লাগে।

গৱেষণাৰ তথ্য সংগ্ৰহৰ আহিলাক তলত দিয়া ধৰণেৰে ভাগ কৰিব পাৰি যেনে :-

(i) প্ৰশ্নতালিকা
(ii) নিৰীক্ষণ
(iii) সাক্ষাৎকাৰ
(iv) অনীক্ষা সূচী

প্ৰশ্নতালিকা হ'ল - গৱেষকজনে তেওঁৰ অধ্যয়নৰ বিষয়বস্তুৰ লগত সম্পৰ্কিত থকা এখন প্ৰাসংগিক প্ৰশ্নৰ তালিকা। ইয়াত গৱেষণাত ব্যৱহাৰ কৰা ব্যক্তিসকলৰ এখন সমস্যাৰ তালিকা প্ৰদান কৰে। ই গৱেষণাত ব্যৱহাৰ কৰা এক সহজ আৰু আঁজুলি যাৰ দ্বাৰা অনেকালে

আৰু শৃংখলাবদ্ধভাৱে তথ্য সংগ্ৰহ কৰা হয়।

নিৰীক্ষণ হ'ল বাস্তৱ জীৱনত সংঘটিত প্ৰত্যক্ষ অভিজ্ঞতাৰ যোগেদি সংগ্ৰহ কৰা তথ্যৰ আহিলা পৰ্য্যবেক্ষণ নিয়ন্ত্ৰিত আৰু অনিয়ন্ত্ৰিত অৱস্থাত কৰা হয়।

সাক্ষাৎকাৰ হ'ল গৱেষক আৰু ব্যক্তিৰ মুখা মুখি তথ্য আদান-প্ৰদানৰ বাবে ব্যৱহৃত আহিলা। ইয়াৰ দ্বাৰা গৱেষকে ফলপ্ৰসূ তথ্য সংগ্ৰহ কৰিবলৈ সক্ষম হয়।

সমীক্ষা সূচী হ'ল গৱেষণাৰ বাবে ব্যক্তিৰ পৰা নমুনা হিচাপে কিছুমান প্ৰশ্নৰ উত্তৰৰ সাহায্যৰ দ্বাৰা সংগ্ৰহিত তথ্য লাগে।

উপৰোক্ত আহিলা প্ৰয়োগ কৰি গৱেষণাত সকলো তথ্য সংগ্ৰহ কৰা হয়। "প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ"

প্ৰয়োজনীয়তা সদলতে অধ্যয়ন কৰিবলৈ গৱেষকে উপৰোক্ত আহিলাসমূহ ব্যৱহাৰ কৰিছিল।

3.03:- তথ্যৰ উৎস (Sources of Data)

প্ৰস্তাৱিত গৱেষণাৰ তথ্য-পাতি প্ৰধানতঃ দুই ধৰণৰ উৎসৰপৰা সংগ্ৰহ কৰা হয়। যেনে:- (i) প্ৰাথমিক উৎস।
(ii) গৌণ উৎস।

(i) **প্ৰাথমিক উৎস**:- প্ৰাথমিক তথ্যৰ ভিতৰত ক্ষেত্ৰ অধ্যয়নত লাভ কৰা তথ্য-পাতি, প্ৰশ্নতালিকা, নিৰীক্ষণৰ দ্বাৰা সংগ্ৰহ কৰা তথ্য আদিয়েই প্ৰধান। উক্ত গৱেষণাত লাভ কৰা প্ৰাথমিক তথ্য সমূহ হ'ল - স্কুল ঘৰৰ নিৰ্মাণ ব্যৱস্থাৰ তথ্য, স্কুলৰ দৃশ্য-শ্ৰাব্য সঁজুলি, পুথিভঁৰাল, যাতায়ত ব্যৱস্থা, আচবাব পত্ৰ, অনাময় শৌচাগাৰ, খোৱাপানীৰ ব্যৱস্থা, uniform, মধ্যাহ্ন ভোজন ইত্যাদি। ক্ষেত্ৰ অধ্যয়নৰ সময়ত

বিভিন্ন ব্যক্তি সকলৰ লগত সাক্ষাৎ কাৰি এই প্ৰাথমিক তথ্য সমূহ সংগ্ৰহ কৰা হয়। এই তথ্যবোৰেই মূল উক্ত গৱেষণাৰ প্ৰাথমিক তথ্য।

(ii) গৌণ তথ্য :- প্ৰাথমিক তথ্যৰ গৱেষণা কাৰ্য্য সম্পন্ন কৰাৰ অৰ্থে কিছুমান গৌণ তথ্যৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়া হয়। গৌণ উৎস সমূহ হ'ল কোনো এটা ঘটনাৰ লগত জড়িত ব্যক্তি আদিৰ প্ৰতিবেদন বা সাক্ষ্যৰ সাক্ষী। গৌণ উৎসৰ সংগ্ৰহকাৰীজন ঘটনা এটাৰ সময়ত উপস্থিত নাথাকে। বেলেগৰ পৰা শুনি তথ্য সংগ্ৰহ কৰে। গৌণ উৎসৰ পৰা সঠিক ফলাফল পাব নোৱাৰি, কিয়নো এজনৰ পৰা আনজনলৈ সংবাদটো বাগৰি গৈ গৈ আন ৰূপ লয় গৈ।

আলোচনী আৰু encyclopedia

বিশদকৈ গৌণ উৎসৰ উদাহৰণ ।

গৌণ তথ্যসমূহ হ'ল ইতিমধ্যে কোনোবাই সংগ্ৰহ কৰি থোৱা বা লিপিবদ্ধ কৰি থোৱা । আন গৱেষণা কৰা তথ্যৰ দ্বাৰা সংগ্ৰহ কৰি গৱেষণা কৰোঁতে ব্যৱহাৰ কৰা তথ্যক গৌণ তথ্য বোলে ।

গৱেষণাৰ ক্ষেত্ৰত ইলেকট্ৰনিক মাধ্যম আৰু ইন্টাৰনেটৰ অগ্ৰগতিয়ে গৌণ তথ্য সহজে উপলব্ধ হোৱাত সহায় কৰিছে । গৌণ উৎস সমূহ হ'ল প্ৰকাশিত উৎস, অপ্ৰকাশিত ব্যক্তিগত তথ্য বা উৎস, বাতৰি কাকত আৰু আলোচনী চৰকাৰী ৰেকৰ্ড, ইন্টাৰনেট ইত্যাদি ।

CHAPTER-4

Analysis and interpretation of the data
(তথ্যৰ ব্যাখ্যা আৰু বিশ্লেষণ)

প্ৰস্তাৱিত বিষয়ে অধ্যয়নৰ বাবে প্ৰধানতঃ প্ৰশ্ন তালিকাৰ তথ্য সংগ্ৰহ কৰা হৈছে। প্ৰশ্নতালিকাখন প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ সমস্যাৰ বিষয়ে অধ্যয়ন কৰিবলৈ প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। এই বিষয় সমূহ হ'ল- সাধাৰণ তথ্য, নামভৰ্তিকৰণ, শিক্ষক - শিক্ষয়িত্ৰী আৰু শিক্ষাৰ্থীৰ অনুপাত, স্কুলৰ সা সজুলি, যাতায়ত, খোৱা আৰু অনাময় ব্যৱস্থা, অন্যান্য সা- সুবিধা সমূহ ইত্যাদি কথা সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে।

উক্ত প্ৰশ্নতালিকাৰ জৰিয়তে সংগ্ৰহ কৰা তথ্য সমূহ বিশ্লেষণৰ কাৰণে তালিকাযুক্ত কৰা হৈছে আৰু সেই তথ্যসমূহ তলত দিয়া ধৰণে বিশ্লেষণ কৰিব পাৰা যায়।

ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ নাম ভৰ্তিকৰণ

ক্ৰমিক নং	স্কুলৰ নাম	সৰ্বমুঠ ছাত্ৰীৰ সংখ্যা	সৰ্বমুঠ ছাত্ৰ সংখ্যা	সৰ্বমুঠ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সংখ্যা
1	2476 নং অনাথ প্ৰাইমাৰী এল.পি স্কুল	30	41	71
2	1871 নং উত্তৰ ঢোকেৰেৰ জুৰা এল.পি স্কুল	28	25	53
3	718 নং উত্তৰ ঢোকেৰেৰ জুৰা এল.পি. স্কুল	82	90	172
4	মহত্তোৰত পঢ়াশালা মহিস্কুল, গোলকগঞ্জ	117	129	246
5	উত্তৰ ঢোকেৰেৰ জুৰা অনুসূচিত জাতি এল.পি স্কুল।	41	23	18

উপৰোক্ত তালিকাখনত আটাইকেইখন স্কুলৰ সৰ্বমুঠ ছাত্ৰৰ সংখ্যা আৰু ছাত্ৰীৰ সংখ্যা দেখুওৱা হৈছে। তালিকাত উল্লেখ কৰা আটাইকেইখন স্কুলতে ল'ৰা আৰু ছোৱালীয়ে একেলগে পঢ়ে। তালিকাখনত সংগ্ৰহ কৰা তথ্য সমূহৰ পৰা পোৱা গৈছে যে 1, 2, 3, 4 আৰু 5 নং স্কুলত ল'ৰাৰ সংখ্যাতকৈ ছোৱালীৰ সংখ্যা তুলনামূলকভাৱে কম।

বিদ্যালয়ৰ সংমণ্ডল

ক্ৰমিক নং	স্কুলৰ নাম	কোঠাৰ সংখ্যা	ক্লাচ অনুযায়ী পৃথক কোঠা	হেড মাষ্টৰৰ পৃথক কোঠা	স্কুল ঘৰৰ অৱস্থা (কেঁচা/পকী)
1	2476 নং অনাথ প্ৰাইমাৰী এল.পি স্কুল	04	নাই	নাই	পকী
2	1471 নং উত্তৰটোকৰেৰজৰা এল.পি. স্কুল	03	নাই	আছে	পকী
3	718 নং উত্তৰ টোকৰেৰজৰা এলপি স্কুল	06	আছে	নাই	পকী
4	নওবোৰত পাঠশালা হাইস্কুল, গোলকগঞ্জ	06	আছে	আছে	পকী
5	উত্তৰ টোকৰেৰজৰা অনুসূচীত জাতি এল.পি. স্কুল।	03	নাই	নাই	কেঁচা

ওপৰৰ তালিকাখনত কোঠাৰ সংখ্যা ক্লাচ অনুযায়ী পৃথক কোঠা, হেড মাষ্টৰৰ পৃথক কোঠা, স্কুল ঘৰৰ অৱস্থা সমূহ দেখুওৱা হৈছে। 718 নং উত্তৰটোকৰেৰজৰা এল.পি স্কুল আৰু নওবোৰত পাঠশালা, হাইস্কুলৰ বাহিৰে বাকী ৩খন স্কুলত ক্লাচ অনুযায়ী পৃথক কোঠাৰ ব্যৱস্থা নাই। মুঠ 40% স্কুলত ক্লাচ অনুযায়ী পৃথক কোঠাৰ ব্যৱস্থা

আছে। ইয়াৰ উপৰিও 40% স্কুলত হেড মাষ্টাৰৰ বাবে পৃথক কোঠাৰ ব্যৱস্থা আছে। উত্তৰ টোকবৰৰ দ্বাৰা অনুসন্ধীত জাতি এল.পি স্কুলৰ বাহিৰেও বাকী আটাইকেইখন স্কুলৰে স্কুল ঘৰৰ অৱস্থা পকী। ইয়াৰ পৰা প্ৰতীয়মান হয় যে এই এখন স্কুলৰ বিষয়িক অৱস্থা একেবাৰে শোচনীয়।

ক্লাচ অনুযায়ী পৃথক কোঠাৰ ব্যৱস্থা থকা স্কুল	হেড মাষ্টাৰৰ পৃথক কোঠাৰ ব্যৱস্থা থকা স্কুল	পকী স্কুল ঘৰৰ ব্যৱস্থা
40%	40%	80%

শিক্ষাৰ্থীৰ জিৰণী কোঠা, বিদ্যুতৰ ব্যৱস্থা আৰু বিশুদ্ধ খোৱা পানী :-

SL. NO	স্কুলৰ নাম	শিক্ষাৰ্থীৰ জিৰণী কোঠা	বিদ্যুতৰ ব্যৱস্থা	বিশুদ্ধ খোৱাপানী
1	2476 নং অনাথ প্ৰতিপালী এল. পি স্কুল	নাই	আছে	আছে
2	1871 নং উত্তৰ টোক -ৰেৰ ডেকা এল. পি স্কুল	নাই	আছে	আছে
3	718 নং উত্তৰ টোক -ৰেৰ ডেকা এল. পি স্কুল	নাই	আছে	আছে
4	নৱভাৰত পাঠশালা হাইস্কুল, গোলকগঞ্জ	নাই	আছে	আছে
5	উত্তৰ টোকেৰেৰ দেওৱা অনুসূচীত জাতি এল পি স্কুল	নাই	নাই	আছে

শিক্ষাৰ্থীৰ জিৰণী কোঠা	বিদ্যুতৰ ব্যৱস্থা	বিশুদ্ধ খোৱাপানী
0%	80%	100%

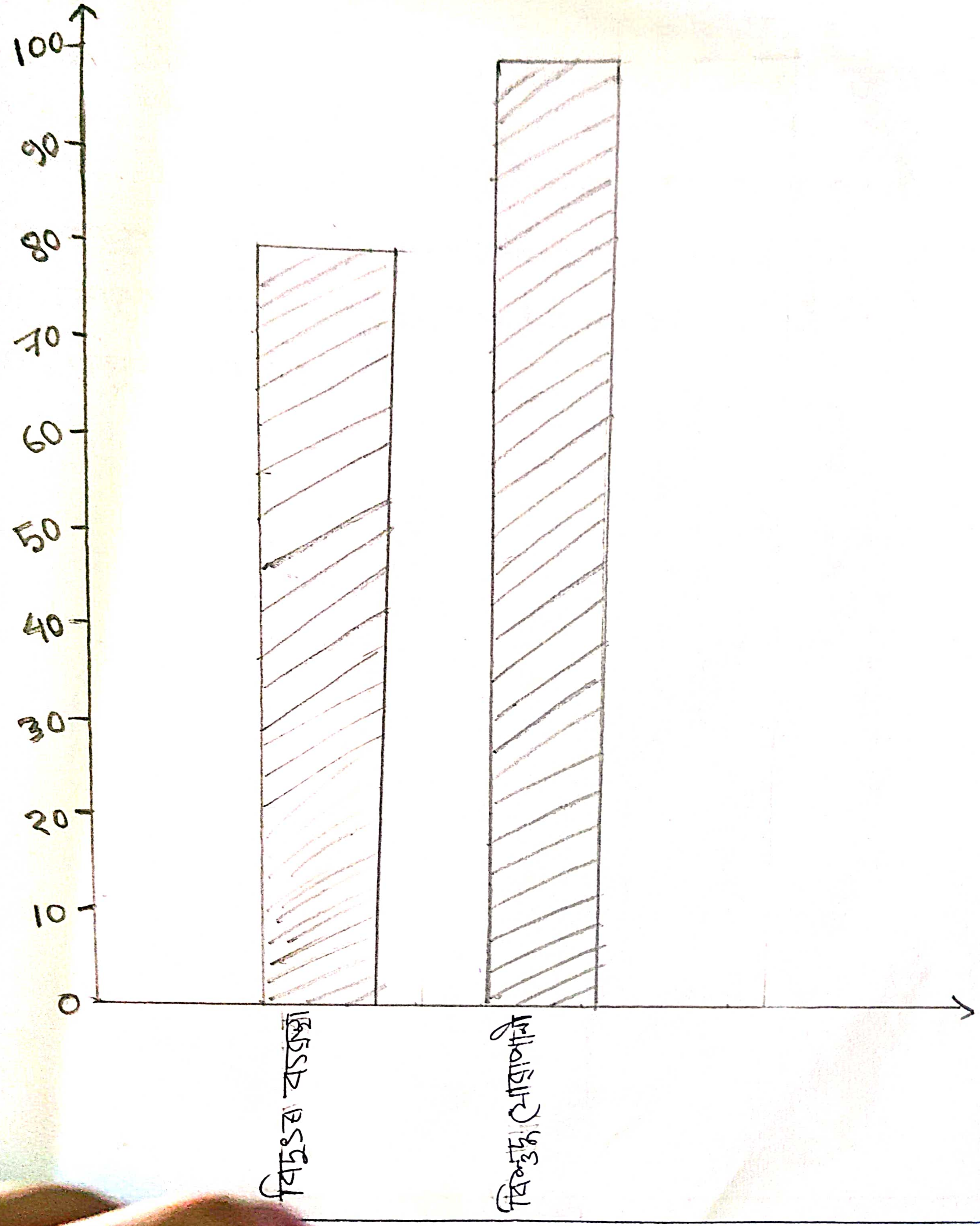
100
90
80
70
60
50
40
30
20
10
0
বিদ্যুতের ব্যবস্থা
বিশুদ্ধ খাবার পানি

ওপৰত আটাইকেইখন স্কুলৰ শিক্ষাৰ্থীৰ জিৰণী কোঠা, বিদ্যুতৰ ব্যৱস্থা, আৰু বিশুদ্ধ খোৱা পানীৰ তালিকা দেখুওৱা হৈছে। ইয়াৰ 40% স্কুলত বিদ্যুতৰ ব্যৱস্থা আৰু 100% স্কুলতে বিশুদ্ধ খোৱা পানীৰ ব্যৱস্থা আছে। এই বিদ্যালয় কেইখনৰ এখনতো শিক্ষাৰ্থীৰ জিৰণী কোঠাৰ ব্যৱস্থা নাই।

যাতায়ত, স্কুলৰ শৌচাগাৰ আৰু ল'ৰা-ছোৱালীৰ পৃথক অনাময় ব্যৱস্থা ঃ

SL NO	স্কুলৰ নাম	যাতায়ত পকী / কেঁচা	স্কুলৰ শৌচাগাৰ	ল'ৰা-ছোৱালীৰ পৃথক অনাময় ব্যৱস্থা
1	2476 নং অনাথ প্ৰাথমিক এল.পি স্কুল	পকী	আছে	আছে
2	1871 নং উত্তৰ টোক-ৰেৰ জুৰা এল.পি. স্কুল।	পকী	নাই	আছে
3	718 নং উত্তৰ টোকৰে-ৰ জুৰা এল.পি স্কুল	পকী	নাই	নাই
4	নৱজ্যোতি পাঠশালা হাইস্কুল, গোলকগঞ্জ	পকী	আছে	আছে
5	উত্তৰ টোকৰেৰ জুৰা অনুসূচীত জাতি এল.পি. স্কুল।	কেঁচা	আছে	নাই

সংগৃহীত তথ্যসমূহৰ পৰা এইটো দেখিবলৈ পোৱা গৈছে যে আটাইকেইখন স্কুলৰে যাতায়ত ব্যৱস্থা পকী নহয়। এই স্কুল কেইখনত অনাময় ব্যৱস্থা আছে যদিও সকলো স্কুলতে ল'ৰা-ছোৱালীৰ বাবে পৃথক পৃথক নহয়। আটাইকেইখন স্কুলৰে শৌচ ব্যৱস্থা নাই। ইয়াৰে 80%

বিদ্যালয়ৰ যাতায়ত ব্যৱস্থা পকী, 60% স্কুলৰ চৌহদৰ ব্যৱস্থা আছে আৰু 60% স্কুলৰ ল'ৰা ছোৱালীৰ পৃথক অনাময় ব্যৱস্থা আছে।

পকী যাতায়ত ব্যৱস্থা	স্কুলৰ চৌহদ	ল'ৰা-ছোৱালীৰ পৃথক অনাময় ব্যৱস্থা থকা স্কুল
80%	60%	60%

স্কুলৰ আ-অঁজুলি

SL NO	স্কুলৰ নাম	ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সংখ্যা	আচবাব পত্ৰৰ সংখ্যা			পুথি-ভঁৰাল	আলমাৰী
			মানচিত্ৰ	গোলক	ব্লেকবোৰ্ড		
1	2476 নং অনাথ প্ৰাইমাৰী এল.পি স্কুল	35 যোৰা	1	1	3	আছে	2
2	1871 নং উত্তৰ-চৌকেৰেৰ ডুৱা এল.পি স্কুল	12 যোৰা	1	2	3	আছে	1
3	718 নং উত্তৰ চৌকেৰেৰ ডুৱা এল.পি স্কুল	49 যোৰা	3	1	6	আছে	3
4	মকতোবত আশিমা-লা, গোলকগঞ্জ	60 যোৰা	2	3	6	আছে	3
5	উত্তৰ চৌকেৰেৰ ডুৱা অনুসূচীত জাতি এল.পি স্কুল।	25 যোৰা	1	1	4	নাই	1

অন্যান্য সা-সুবিধা :-

SL NO	স্কুলৰ নাম	Uniform	মধ্যাহ্ন ভোজন	পাঠ্যপুথিৰ সুবিধা	খেলপথাৰৰ সুবিধা	সহপাঠ্যক্ৰমৰ সুবিধা
1	2476নং অনাথা প্ৰাইমাৰী এল.পি. স্কুল	আছে	আছে	আছে	আছে	আছে
2	1871 নং উত্তৰ টোকৰেৰজড়া এল.পি. স্কুল	আছে	আছে	আছে	নাই	নাই
3	718 নং উত্তৰ টোকৰেৰ জড়া এল.পি. স্কুল	আছে	আছে	আছে	আছে	আছে
4	লক্ষ্মীৰত পাঠশালা হাইস্কুল, গোলকগঞ্জ	আছে	আছে	আছে	নাই	নাই
5	উত্তৰ টোকৰেৰ জড়া অনুসূচীত জাতি এল.পি. স্কুল।	আছে	আছে	আছে	আছে	আছে

Uniform	মধ্যাহ্ন ভোজন	পাঠ্যপুথিৰ সুবিধা	খেলপথাৰৰ সুবিধা	সহপাঠ্যক্ৰমৰ সুবিধা
100%	100%	100%	60%	60%

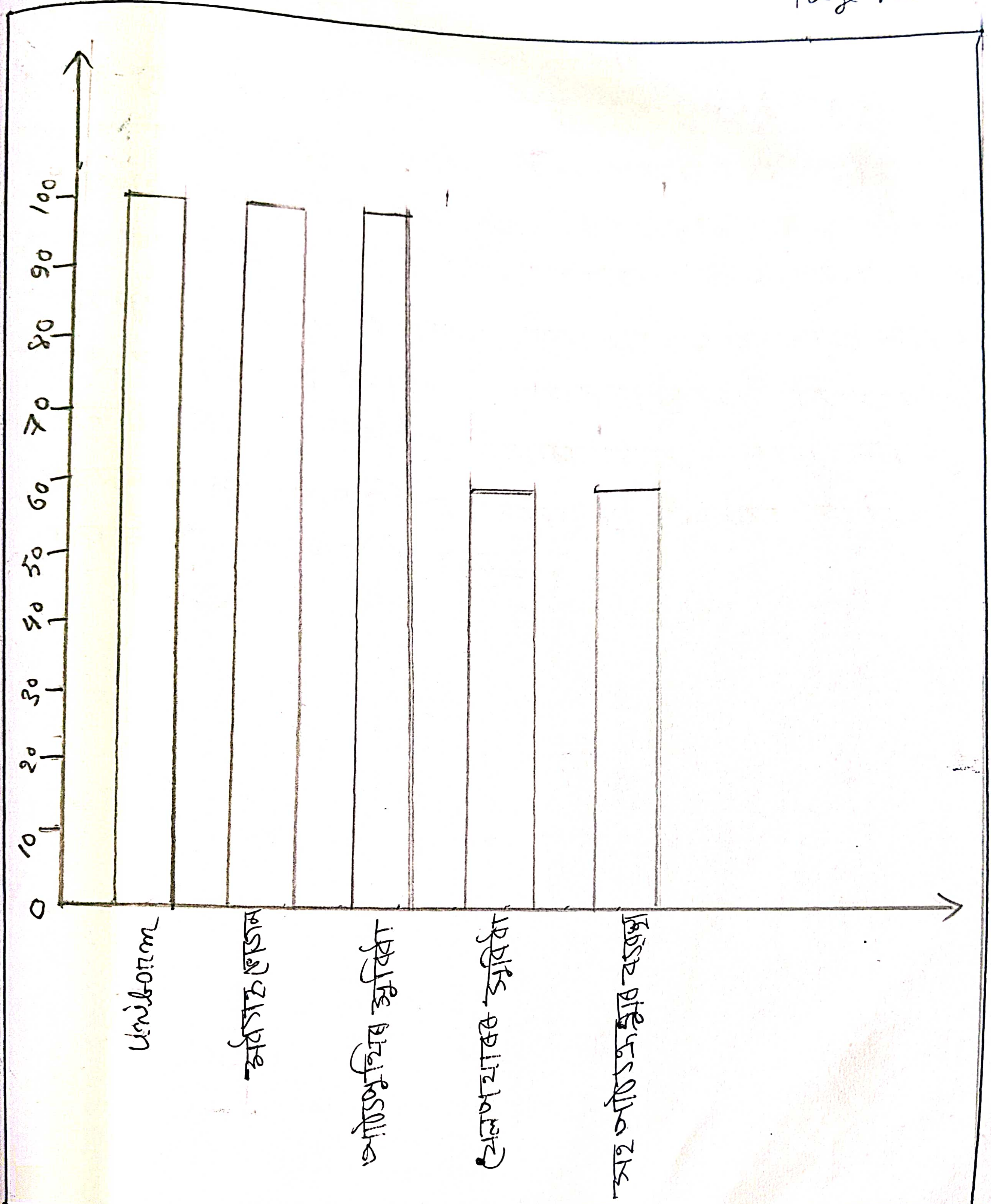
0
10
20
30
40
50
60
70
80
90
100
Uniform
অৰ্ধাহ্ন ভোজন
পাঠ্যপুথিৰ সুবিধা
খেলপথাৰৰ সুবিধা
সহ পাঠ্যক্ৰমৰ ব্যৱস্থা

উপৰৰ তালিকাৰ পৰা দেখা গৈছে যে আটাইকেইখন স্কুলত uniform, মধ্যাহ্ন ভোজন আৰু বিনামূলীয়া পাঠ্য পুথিৰ ব্যৱস্থা আছে। কেইখনমান স্কুলত খেল-ধেমালিৰ সুবিধা আৰু সহ পাঠ্যক্ৰমৰ ব্যৱস্থা আছে আৰু কেইখনমানত নাই। সহ পাঠ্যক্ৰমিক ব্যৱস্থাৰ ভিতৰত খেল, বেঁ,, স্ত্ৰী, আৰু নাচ-গান, নাটক, প্ৰদৰ্শন আদিৰ ব্যৱস্থা থকা বুলি জানিব পৰা গৈছে।

CHAPTER-5

CHAPTER-5

concluding observations and suggestions
(পৰামৰ্শ আৰু সামৰণি)

প্ৰস্তাৱিত বিষয়ৰ অধ্যয়নৰ দ্বাৰা
[গৱে]ষকে বিভিন্ন তথ্য লাভ কৰিছে। সেই তথ্য
[সমূ]হৰ বিভিন্ন দিশবোৰ তলত উল্লেখ করা
[হ']ল -

(i) বেজিভাগ স্কুলতে ল'ৰাতকৈ ছোৱা
[ছা]লীৰ সংখ্যা কম।

(ii) সকলোবোৰ স্কুলতে বেলেগ বেলেগ
[ছা]ত্ৰীৰ বাবে বেলেগ বেলেগ কোঠাৰ ব্যৱস্থা
[না]ই।

(iii) আটাইকেইখন স্কুলতে হেড
[মা]ষ্টাৰৰ বাবে পৃথক কোঠাৰ ব্যৱস্থা নাছিল।

(iv) আটাইকেইখন স্কুলতে শিক্ষাৰ্থী
[স]কলৰ বাবে জিৰণী কোঠা নাছিল।

(v) আটাইকেইখন স্কুলতে বিদ্যুতৰ
[ব্য]ৱস্থা আছিল। কেৱল এখন স্কুলতে বিদ্যুৎ
[ৰ] ব্যৱস্থা নাছিল।

(vi) দৃশ্য-শ্ৰাব্য আঁহুলি হিচাপে
প্ৰদৰ্শন আৰু কম্পিউটাৰ গোটেই কেইখন
স্কুলতে নাছিল ।

(vii) ৰেজিষ্টাৰ স্কুলত ল'ৰ-ছোৱালী
অনুপাতে ডেস্ক-বেঞ্চৰ সংখ্যা কম ।

(viii) আটাই কেইখন বিদ্যালয়তে
মুখিঁভৰালৰ ব্যৱস্থা নাই ।

(ix) ৰেজিষ্টাৰ স্কুলতে ল'ৰা-ছোৱালীৰ
বাবে পৃথক অনাময় ব্যৱস্থা নাছিল ।

(x) কিছুমান স্কুলত চৌহদৰ
ব্যৱস্থা নাছিল ।

(xi) কিছুমান স্কুলৰ যাতায়ত
ব্যৱস্থা বেঁয়া আছিল ।

(xii) কেইখনমান স্কুলত খেল
ধেমালিৰ ব্যৱস্থা নাছিল ।

(xiii) কেইখনমান স্কুলত সহ
পাঠ্যক্ৰমৰ ব্যৱস্থা নাছিল ।

(xiv) কেইখনমান স্কুলত
স্বাস্থ্য সম্পৰ্কীয় পৰীক্ষাৰ ব্যৱস্থা নাছিল ।

(XV) কিছুমান স্কুলগৃহৰ অৱস্থা বেয়া আছিল।

ওপৰত উল্লেখ কৰা সমস্যাসমূহ সমাধানৰ ক্ষেত্ৰত চৰকাৰে বিশেষ পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰা উচিত। এই সমস্যাসমূহ সমাধানৰ বাবে কেইটামান পৰামৰ্শ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল-

(i) ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকল স্কুললৈ অহা-যোৱা কৰাৰ বাবে স্কুলৰ যাতায়ত ব্যৱস্থা উন্নতমানৰ হোৱা উচিত।

(ii) ছোৱালীসকল যাতে ল'ৰাতকৈ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত পিছপৰি নাথাকে তাৰ বাবে অভিভাৱক আৰু শিক্ষক সকলে ছোৱালী শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত সচেতন দৃষ্টি ৰখা উচিত।

(iii) শিক্ষাৰ্থীসকলৰ শিক্ষাৰ মান উন্নত কৰিবলৈ হ'লে প্ৰাথমিক স্কুলৰ বেলেগ বেলেগ শ্ৰেণীৰ বাবে বেলেগ বেলেগ কোঠাৰ প্ৰয়োজন।

(iv) শিক্ষকসকলৰ বাবে জিৰণী কোঠাৰ প্ৰয়োজন।

(v) প্ৰাথমিক স্কুলবোৰত বিদ্যুতৰ ব্যৱস্থা থকা উচিত।

(vi) দৃশ্য-শ্ৰব্য শক্তি হিচাপে দূৰদৰ্শন আৰু কম্পিউটাৰৰ ব্যৱহাৰ স্কুল বিলাকত থকা উচিত।

(vii) চৰকাৰী স্কুল সমূহত পুথিভঁৰালৰ ব্যৱস্থা থকা উচিত। এই পুথিভঁৰালত জীৱনী গ্ৰন্থ, সাধু কথাৰ পুথি আদিৰে পূৰ্ণ হ'ব লাগে।

(viii) আটাইকেইটা স্কুলতে ল'ৰা-ছোৱালীৰ বাবে পৃথক পৃথক প্ৰস্ৰাৱাগাৰ আৰু অন্যান্য শৌচাগাৰৰ ব্যৱস্থা থকা উচিত।

(ix) প্ৰাথমিক স্কুলবোৰত খেল ধাৰৰ ব্যৱস্থা থকা উচিত।

(x) খেলা-ধূলাৰ ব্যৱস্থা উপযুক্ত পৰিমাণে থকা উচিত।

(xi) আটাইকেইখন স্কুলতে স্বাস্থ্য সম্পৰ্কীয় ব্যৱস্থা থকা উচিত।

(xii) সকলো স্কুলতে সহ পাঠ্যক্ৰমিক ব্যৱস্থা থকা উচিত।

(xiii) প্ৰধান শিক্ষকৰ বাবে পৃথক কোঠা থকা উচিত।

এই অধ্যয়নৰ আধাৰত ক'ব পাৰি যে প্ৰাথমিক শিক্ষা সাৰ্বজনীন কৰাৰ বাবে সকলোৱে চেষ্টা কৰিব লাগে। যিহেতু প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ ওপৰতে দেশৰ ভৱিষ্যত নিৰ্ভৰ কৰে। সেয়েহে প্ৰাথমিক শিক্ষা সাৰ্বজনীন নহ'লে এখন দেশ তথা সমাজৰ উন্নতিৰ কথা কল্পনা কৰিব নোৱাৰি। সমাজৰ সকলো প্ৰকাৰৰ ল'ৰা-ছোৱালীকে প্ৰাথমিক শিক্ষাৰ প্ৰতি আকৃষ্ট কৰি তুলিবলৈ হ'লে প্ৰাথমিক স্কুলৰ বিষয়িক

অৱস্থা তথা সমস্যাৰ সমাধান উন্নত
মানৰ হ'ব লাগিব। গতিকে চৰকাৰে,
শিক্ষক, অভিভাৱক তথা সমাজৰ
সকলো ব্যক্তিয়ে প্ৰাথমিক বিদ্যালয়ৰ
সমস্যাবোৰ আঁতৰ কৰাৰ ওপৰত গুৰুত্ব
প্ৰদান কৰিব লাগিব। তথা বিষয়িক
অৱস্থা উন্নত মানৰ কৰি তোলাৰ ওপৰতো
গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিব লাগিব।

31/05/23

BIBLIOGRAPHY

BIBLIOGRAPHY

গ্ৰন্থৰ নাম	লিখক
শিক্ষাতত্ত্ব	যতীন বৰুৱা
নিৰ্দেশনা আৰু পৰামৰ্শ দান	ড° নিৰুপমা শৰ্মা শ্ৰী চন্দ্ৰম ডেকা
শিকোৱাৰ পদ্ধতি আৰু অনুশীলন	পাৰুল নাথ বিজয়া দেৱী
নিৰ্দেশনা আৰু পৰামৰ্শদানৰ শিক্ষা	ড° পাৰুল দাস
শিক্ষা আৰু শিক্ষণ	মৃণাল চৌধুৰী দীপক কুমাৰ তালুকদাৰ প্ৰদীপ ৰায়

APPENDIX- A

নৱভাৰত পাঠশালা হাইস্কুলৰ প্ৰধান শিক্ষকৰ কাৰ্যালয়ত এখন ছবি

১৮৭৭ নং উত্তৰ চৌদেবেৰজেৰ এল. পি স্কুলৰ দৃশ্য।

নৱভাৰত পাঠশালা হাইস্কুলৰ শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰীৰ লগত এখন দৃশ্য।

APPENDIX – B

Survey Schedule for General Information of School

বিদ্যালয়ৰ নাম:-

স্থান :-

স্থাপিত বছৰ:-

প্ৰধান শিক্ষকৰ নাম:-

ক্ষেত্ৰ	ক্ষেত্ৰৰ বিষয়	পৰ্যবেক্ষণ
ছাত্ৰ ছাত্ৰী	মুঠ শিক্ষকৰ সংখ্যা :-	
	পুৰুষ শিক্ষকৰ সংখ্যা:-	
	মহিলা শিক্ষকৰ সংখ্যা:-	
শিক্ষক:-	মুঠ ছাত্ৰ ছাত্ৰীৰ সংখ্যা:	
	ল'ৰা ছাত্ৰৰ সংখ্যা:	
	ছোৱালী ছাত্ৰীৰ সংখ্যা:	
স্কুলৰ সাধাৰণ আন্তঃগাথনি	বিদ্যালয়ৰ ঘৰৰ গাঁথনি	পকা/কেঁচা
	শ্ৰেণী কোঠাৰ ~~স্কুল ঘৰৰ~~ সংখ্যা:	
	প্ৰত্যেক শ্ৰেণীৰ বাবে শ্ৰেণী কোঠা আছেনে?	হয়/নহয়

	শ্ৰেণী কোঠা বিলাকৰ মাজত ভাগৰ পৰ্যায়	চিমেণ্টৰ বেৰ/কেঁচা বেৰ
	বিদ্যুতৰ ব্যৱস্থা	আছে/নাই
	প্ৰয়োজনীয় লাইট.ফেন আদি আছেনে?	আছে/নাই
	চকী মেজৰ সংখ্যা	
খোৱাপানী আৰু শৌচাগাৰৰ ব্যৱস্থা আছেনে?	লৰা আৰু ছোৱালীৰ বেলেগ বেলেগ শৌচাগাৰ আছে নে ?	আছে/নাই
	চলিত পানীৰ ব্যৱস্থা আছে নে?	আছে/নাই
	খোৱাৰ উপযোগীৰ পানীৰ ব্যৱস্থাআছেনে?	আছে/নাই
পুথিভঁৰাল আৰু শিক্ষণ সজুলি	পুথিভঁৰালৰ ব্যৱস্থা আছেনে?	হয়/নহয়
	কিতাপৰ সংখ্যা	
	শিক্ষণ সজুলিৰ ব্যৱস্থাৰ	প্ৰতিদিনে/মাজে সময়ে
পৰিবেশ বিদ্যালয়ৰ নিৰাপত্তা ব্যাৱস্থা	বিদ্যালয়ৰ দেওৱালেৰে আবৰা	হয় / নহয়
	কোলাহল মুক্ত পৰিবেশ	হয় / নহয়
	বিদ্যালয়ত প্ৰাথমিক চিকিৎসা দিয়াৰ ব্যাৱস্থা আছেনে ?	হয় / নহয়
	বিদ্যালয়ত অগ্নিনিৰ্বাপক ব্যাৱস্থা আছেনে ?	হয় / নহয়

সহ- পাঠ্যক্ৰমিক কাযসূচি	খেল পথাৰ আছে নে?	হয় / নহয়
	খেলাধুলাৰ সঁজুলিৰ ব্যৱস্থা আছেনে?	হয় / নহয়
	গান আৰু নাচৰ বেলেগ বেলেগ শ্ৰেণী কোঠা ব্যৱস্থা আছেনে?	হয় / নহয়
	গান আৰু নাচৰ আনুসঙ্গিক সজুলিৰ ব্যৱস্থা আছেনে?	হয় / নহয়
অন্য সুবিধা	মধ্যাহ্ন ভোজনৰ ব্যৱস্থা	আছে/নাই
	বিণামূলীয়া পাঠ্যথিক ব্যবস্থা	আছে/নাই
	ৰান্ধনিঘৰ আৰু বস্তু ৰখা ঘৰৰ ব্যৱস্থা আছে	হয়/ নহয়
	সঠিক পৰিমান চাউল দাইলৰ ব্যৱস্থা সদায় থাকে	হয়/ নহয়

APPENDIX

...onnaire on Problems of Primary Education.

Teacher Review

Name of Teacher –

Name of School –

বিদ্যালয়ত উপযুক্ত বেঞ্চ-ডেস্ক আছেনে? হয় / নহয়

বিদ্যালয়ত মধ্যাহ্ন-ভোজনৰ ব্যৱস্থা আছেনে? হয় / নহয়

বিদ্যালয়সমূহত নির্দিষ্ট খেল-পথাৰ আছেনে? হয় / নহয়

বিদ্যালয়সমূহত শিক্ষক শিক্ষাৰ্থীৰ মাজত বন্ধুত্বপূৰ্ণ ভাব আছেনে? হয় / নহয়

বিদ্যালয়সমূহত অধ্যয়ন কৰিবৰ বাবে নির্দিষ্ট আ-সঁজুলিৰ ব্যৱস্থা আছেনে? হয় / নহয়

স্কুলসমূহত বিশুদ্ধ খোৱা পানীৰ ব্যৱস্থা আছেনে? হয় / নহয়

বিদ্যালয়ত উপযুক্ত শিক্ষক শিক্ষয়িত্ৰী আছেনে? হয় / নহয়

স্কুলৰ আন্তঃগাঁথনি আকৰ্ষণীয় হয়নে? হয় / নহয়

বিদ্যালয়ত আৱশ্যকীয় সা-সামগ্ৰী বা পাঠ্যপুথি আদিৰ সময়ীয়া যোগান আছেনে? হয় / নহয়

বিদ্যালয়সমূহত চাফ-চিকুণতাৰ ব্যৱস্থা আছেনে? হয় / নহয়